

Why the Netherlands Stopped Being the World's Most Tolerant Country

Videos who stupid cowards do not dare to watch: https://www.youtube.com/@thearrow_yt
Because you get information there.

https://www.youtube.com/watch?v=1NO5hlgmk_k 18 mín

Á síðu 8 byrjar vélgerð þýðing á Íslensku. Villur eru í vélþýðingunni, en ég gef mér ekki tíma til að leiðrétta. Þá þarf að hlusta á ensku samræðuna. Kveðja, Tí

A few years ago, no one would have believed that this man would become the top political leader in the Netherlands. It's here to builders. In November 2023, his party was the most voted in the general elections. [Applause] [Music] And to achieve that, he said things like these:

„Woke is over. Multiculturalism and mass immigration has proven to be a total failure. The majority of the Europeans are very clear in what they want. They want secure borders. They want an end to mass immigration. They want us to expel illegal aliens and criminals from our countries.“

For decades, the Netherlands was considered the most tolerant country in Europe. They legalized same-sex marriage, soft drugs, and euthanasia before anyone else. And for centuries, they celebrated religious and cultural pluralism as a national virtue.

But we know that something changed when the most voted party proposed closing mosques, banning the Quran, and declaring Islam incompatible with democracy. How can a society like the Netherlands built on tolerance produce a leader who wants to restrict it? This wasn't an accident.

It was the result of a silent process, of a fracture that grew over decades while everyone pretended it didn't exist. This is the story of a society so open that one day it no longer knew what held it together.

In the 17th century, while Protestantism was prohibited in France and in Spain they burned heretics at the stake. In the Netherlands Catholics and Protestants lived together peacefully. At the same time they managed to open up to the world and become a global commercial power. It was that double pressure between internal religious fragmentation and the need to trade with everyone that forged their reputation as a tolerant nation.

The Dutch understood before anyone else that you couldn't build a global power by persecuting the different. You had to welcome them. So Amsterdam became a refuge for minorities persecuted across Europe and it was a capital of printing, free thought and global trade.

But that tolerance had a condition. All those minorities who were different accepted living within the cultural framework of Dutch society. You could have your religion, your language, and

your customs as long as you didn't challenge the common norms that kept the country unified. Norms that had roots in Calvinism, which promoted the ethics of individual effort, austerity, and discipline as central virtues. It was an invisible contract that everyone understood even though no one named it. a contract that remained alive for centuries, keeping a fragile balance between openness, tolerance, and internal cohesion.

In this context, by the mid-nineteenth century [I assume: ". . .around the middle of the twentieth century. . ." TÍ], the Netherlands was one of the most progressive and liberal societies in the world. They were pioneers in fighting for the legalization of controlled recreational drug use and the recognition of rights for gay people.

But despite this climate of freedom, something began to break. In the 1960s, the Dutch economy was booming. Unemployment was below 2%. The country was growing rapidly, exporting and modernizing, but it didn't have enough workers to sustain the growth. It didn't have people to do the hardest, most repetitive, and poorly paid jobs. To solve this problem, the government signed a series of bilateral agreements with other countries.

So, between 1965 and 1975, more than 110,000 workers arrived from Turkey and Morocco in addition to other European countries. In the following years, with family reunification, that number grew. And by 1980, more than 200,000 non-European immigrants lived in the Netherlands, almost entirely concentrated in the largest cities. The term for these immigrants was explicit. They were *gastrabeters*, guest workers.

The idea was that they would be temporary workers coming for a few years, saving money, and returning to their home countries. But with the Moroccan and Turkish workers, that almost never happened. Most stayed along with their families, customs, language, and religion. What's most surprising is that once they stayed, no one in the government thought about how to integrate them.

There were no requirements to learn Dutch, no policies to promote citizenship or common values. In the name of tolerance, they were encouraged to preserve their cultural practices intact, to maintain their religious identity, and to educate their children in their native language. The state funded Arabic and Turkish classes within the school system and promoted so-called passive multiculturalism.

It was something like living together but separately. It was assumed that long-term coexistence would be enough to generate spontaneous integration. In short, any form of assimilation was avoided because in the intellectual climate of the time, it was considered a form of cultural colonialism. And so for the first time in its history, the Dutch state offered openness and tolerance without requiring integration in return.

They stopped being an open society with shared norms. In this ideological framework, immigrants were placed in specific neighborhoods in the large cities of the country through public housing programs. And there over time closed communities began to form becoming true parallel societies.

Entire neighborhoods became foreign enclaves where Dutch was not spoken and where the proportion of Moroccan or Turkish residents was over 80%. Children went to schools in their communities while their parents maintain the expectation increasingly distant of returning one day to their home country. But they would never return. And unknowingly the country stopped building a cohesive society and started building one of separate cultures.

Although at first this didn't seem problematic. The first generation that came from Morocco and Turkey worked hard, accepted the conditions, and didn't get into trouble. Crime rates were lower than those of native Dutch people. They didn't speak the language, but they knew they were there to build a better future for their children. But those children, the ones born or raised in the Netherlands, grew up caught between two worlds.

They weren't fully integrated into Dutch society, but they didn't fully belong to their parents' culture either. They grew up without clear roots, without a sense of belonging, and without a defined horizon. And in that intermediate generation, those who arrived as children or were born in the country, the cultural fracture became more visible, a fracture that persists to this day.

In immigrant neighborhoods, school dropout rates skyrocketed and the mastery of Dutch is almost non-existent. This resulted in high youth unemployment rates, social frustration, and a significant increase in criminal activities. More than half of young men of Moroccan origin had been suspected of at least one crime by the time they turned 23.

And some studies put that number at 65%. Neighborhoods like the Balmer in Amsterdam, built in the 60s and 70s as idealistic modernist projects, turned into areas invisible to the social system with high rates of vandalism and crime. And the response from the education system didn't help. Instead of mixing, it separated further when the so-called black schools appeared. schools where more than 50% of the students are of non-western origin.

In some areas, there are primary schools where more than 90% of the students come from immigrant homes. In entire districts, mosques replace churches, supermarkets adapted to Islamic food standards, and community customs were far from the secular and liberal standard of Dutch society.

But it's not just a difference in language or religion. It's a difference in cultural values. According to a 2014 study by Berlin Social Science Center, 65% of Muslims surveyed in Western Europe, including the Netherlands, believe that religious rules of Islam should take priority over the laws

of the country where they live. While 60% don't want to have gay friends, 47% say they can't trust Jews, and 53% believe that the West wants to destroy Islam. These are not minor disagreements.

They're deeply different world views and often incompatible ones. And this can be seen in specific situations, public pools with gender segregated hours, pressure on girls to wear a veil, and teachers facing cultural authority challenges in their own classrooms.

In some neighborhoods, religious codes become parallel norms that compete with the authority of the state because those who uphold them see themselves as part of a community with their own rules, living inside the Netherlands, but not necessarily within its culture. And this cultural fracture also destabilized the country's economic system.

Unemployment among people of Moroccan or Turkish origin is more than twice that of native Dutch citizens. And more than 40% of Moroccan households rely entirely or partially on state aid. The pressure on the system is huge. More spending on education, more strain on the healthcare system, and more investment in public security.

Some warned that if this trend continues, the Dutch welfare state model could become unsustainable in certain regions because a society cannot sustain itself if a significant portion of its population fails to integrate into the labor market, but still depends on the system that others fund. Added to all of this, the real underlying problem is that for decades, no one wanted to see what was happening.

The model worked as long as no one questioned it. The economy grew. The cultural elites maintained their moral authority and the troubled neighborhoods were off the radar of decision-makers. The political consensus was to avoid cultural confrontation. Center left and center right parties tacitly agreed to keep the immigrant issue out of electoral debate. It shouldn't become a political tool.

It shouldn't polarize the country. And above all, it shouldn't fuel racism. Multiculturalism was a moral mandate, and any criticism was interpreted as a form of intolerance. The media, in line with his moral consensus, prioritized positive stories of integration, while the worrying data about school dropout rates, youth unemployment, or violence in segregated neighborhoods were relegated to footnotes.

Academics who warned of structural problems were discredited. Public officials who called for a review of immigration policy were displaced or silenced, and citizens who expressed concern were labeled as reactionary or xenophobic.

But not everyone accepted this new moral code. In 2002, Pim Fortuyn, a sociologist turned politician, broke with that narrative, proposing that the problem wasn't immigration, but the

lack of integration, and above all, the refusal of Dutch society to recognize it. Fortune wasn't a right-wing extremist. He was openly gay, a defender of secularism in the welfare state.

But he warned that liberal values were at risk and that political Islam represented a threat to gender equality, freedom of expression, and national cohesion. His candidacy grew as an unexpected phenomenon and with it the idea that maybe the country needed to talk about what it had been silent about for decades.

But on May 6th, 2002, 9 days before the elections, Fortune was murdered by a radical activist who declared he did it to protect Muslims. It was the first political assassination in the Netherlands in more than three centuries and the clearest sign that silence hadn't prevented violence, it had incubated it.

Two years later, another episode shocked the country. Theo Van Gogh, a filmmaker and columnist, was murdered in broad daylight by a Dutch Islamist of Moroccan origin. He had directed a short film critical of the treatment of women in Islamic contexts. From then on, fear settled in permanently.

Not just fear of extremism but fear of speaking, debating, dissenting. Because in the new cultural logic, the one who pointed out the problem became the problem. And so a society paralyzed by its own identity was born. Convinced of its openness, proud of its tolerance, but one day waking up in a country it no longer recognized. By then, the cultural fracture was no longer a marginal issue. It was the invisible center of the life of the country.

It was present in the neighborhoods, in the schools, and in the accumulated resentment of those who felt something had broken, but no one could talk about it. That gap between what was lived and what could be said was what opened the door to a different kind of leadership. One that didn't come with nuances or euphemisms, nor did it offer complex solutions. That's when He wens [Geert Wilders] emerged.

A career politician who had passed through the Liberal Party but frustrated with the political correctness of his colleagues founded the party for freedom PV in 2006. And from day one the issue was one – Islam!

„Our culture which is based on Christianity, Judaism and humanism is better than the Islamic culture. And this is tough to say but it's true.“

Wilders didn't talk about multiculturalism. He talked about Islam as a totalitarian ideology disguised as a religion. He called for closing the borders to Muslim countries, closing mosques, banning the Quran, and declaring Islam incompatible with democracy.

Islam preaches hatred, propagates violence, and is barbaric and violent by nature. It wants all Muslims to submit. It is incompatible with freedom as we know it.

His brutal statements and aggressive style resonated socially, because he said what many thought but no one else dared to say. He even published *Fitna*, a short film that generated enormous international controversy.

In it, he denounced what he considered the link between Islam and violent extremism using verses from the Quran interspersed with images of terrorist attacks. In his first elections in 2006, Wilder's PV won nine seats in parliament. Four years later in 2010, it rose to 24 seats, becoming the third largest force in the country, just seven seats behind the most voted force. And since then, it never disappeared.

Not from parliament, not from the public debates, nor from the center of conversation. Over the years, his rhetoric evolved. He went from calling for the closure of mosques to demanding less non-western immigration and expanded his topics to security and the economy. His voters didn't necessarily share all of his proposals.

They were simply fed up with institutional silence. And voters with his incendiary remarks at least didn't pretend everything was fine. His figure grew alongside social discontent. And the more they tried to silence him, the more he grew. He was excluded from parliamentary deals, tried for incitement to hatred, subjected to assassination attempts and threats, and lives to this day under permanent police protection.

But his discourse is no longer marginal. It's part of the center of the debate. According to a report from the Netherlands Institute for Social Research published in September 2024, immigration and integration are the main social issue for 37% of citizens. While 2017 studies from the Brookings Institute showed that 45% of Dutch people thought Islam was incompatible with Western values.

These are figures that reflect a deep discontent in a large part of society. Because while traditional politicians talked about diversity as wealth, many citizens experienced it as a loss of identity and common sense. Builders didn't do anything but gather those feelings and turn them into a political platform which resonated with a part of the country that didn't feel heard by traditional parties and saw how their neighborhoods were changing without anyone discussing it.

In the general elections of 2023, the PV won a quarter of the seats and became the party with the most representation in the House of Representatives. And although Wilders wasn't prime minister, his party managed to form a coalition and dominate the legislative agenda. But in June 2025, Wilders pulled his party out of the ruling coalition in a row over immigration and asylum policy, leading to the resignation of Prime Minister, Dick Schuof, and the collapse of the government.

The rise of builders as a political leader was the result of a system that preferred silence and postponed the conflict. But today, the conflict can no longer be postponed. And the question is already inevitable. **Can a society survive without a common identity? Without sharing a language, history, or a common vision of the future?**

For centuries, the Netherlands was a historical exception. A nation that managed to open up to the world without losing its cohesion and knew how to welcome the different without ceasing to be itself. A society built on tolerance but within a common framework. It was a fragile but real balance.

Today that balance is broken. **Tolerance is still there but cohesion has been lost.** There's no integration, no shared identity. What exists are separate communities each with its own values and rules. And the worst part is that between them there are fewer bridges to connect them. That's why the question facing the Netherlands today isn't whether it should be more open or strict or whether it should close its borders or reform its migration model.

The real question is whether it is still possible to rebuild a shared common sense beyond the differences. Because an open society can only sustain itself if there's something that everyone shares. And when that's gone, when the word we loses its meaning, **a society stops being a society and becomes something else.** It's a space where everyone lives together, but no one feels part of the same thing anymore.

What happens in the coming years will tell us if the Netherlands is truly an exception, or if it was just a fragile balance that time couldn't sustain. That's it for today's video. If you liked it, don't forget to watch the next one.

Fyrir nokkrum árum hefði enginn trúað því að þessi maður yrði æðsti stjórnmalaleiðtogi Hollands. Þetta er til að byggja upp. Í nóvember 2023 fékk flokkur hans flest atkvæði í almennum kosningum. [Klapp] [Tónlist] Og til að ná því markmiði sagði hann hluti á borð við þetta:

„Vökun er liðin hjá. Fjölmennig og fjöldainnflytjendur hafa reynst algjört mistök. Meirihluti Evrópubúa er mjög skýr í því hvað þeir vilja. Þeir vilja örugg landamæri. Þeir vilja enda á fjöldainnflytjendum. Þeir vilja að við rekum ólöglega innflytjendur og glæpamenn úr löndum okkar.“

Í áratugi var Holland talið umburðarlyndasta landið í Evrópu. Þeir lögleiddu hjónabönd samkynhneigðra, létt fíkniefni og líknardráp á undan öllum öðrum. Og í aldaraðir fögnuðu þeir trúarlegri og menningarlegri fjölbreytni sem þjóðardýggð.

En við vitum að eitthvað breyttist þegar flokkurinn með flest atkvæði lagði til að moskum yrði lokað, Kóraninn bannaður og Íslam yrði lýst ósamrýmanlegt lýðræði. Hvernig getur samfélag eins og Holland, sem byggir á umburðarlyndi, skapað leiðtoga sem vill takmarka það? Þetta var ekki tilviljun.

Þetta var afleiðing þöguls ferlis, brots sem óx áratugum saman á meðan allir létu eins og það væri ekki til. Þetta er saga samfélags sem var svo opið að einn daginn vissi það ekki lengur hvað hélt því saman.

Á 17. öld, á meðan mótmælendatrú var bönnuð í Frakklandi og á Spáni, brenndu þeir villutrúarmenn á báli. Í Hollandi bjuggu kaþólikkar og mótmælendur saman í friði. Á sama tíma tókst þeim að opna sig fyrir heiminum og verða alþjóðlegt viðskiptaveldi. Það var þessi tvöfaldi þrýstingur milli innri trúarlegrar sundrunar og þörfarinnar á að eiga viðskipti við alla sem skapaði þeim orðspor sem umburðarlynd þjóð.

Hollendingar skildu á undan öllum öðrum að það var ekki hægt að byggja upp alþjóðlegt veldi með því að ofsækja þá sem voru ólíkir. Það þurfti að taka á móti þeim. Þannig varð Amsterdam griðastaður fyrir minnihlutahópa sem voru ofsóttir um alla Evrópu og það var höfuðborg prentunar, frjálsrar hugsunar og alþjóðlegra viðskipta.

En þetta umburðarlyndi hafði skilyrði. Allir þessir minnihlutahópar sem voru ólíkir samþykktu að lifa innan menningarramma hollensks samfélags. Þú gæt haft þína trú, þitt tungumál og þína siði svo lengi sem þú véfengdir ekki sameiginlegar venjur sem héldu landinu sameinuðu. Viðmið sem áttu rætur að rekja til kalvínisma, sem studdu siðfræði einstaklingsbundinnar áreynslu, sparnaðar og aga sem meginbyggðir. Þetta var ósýnilegur samningur sem allir skildu þótt enginn nefndi hann. Samningur sem hélt velli í aldir og hélt brothættu jafnvægi milli opinskáðar, umburðarlyndis og innri samheldni.

Í þessu samhengi, um miðja nítjándu öld [ég geri ráð fyrir: "... um miðja tuttugustu öld..." Tí], var Holland eitt framsæknasta og frjálslyndasta samfélag í heimi. Þau voru brautryðjendur í baráttunni fyrir lögleiðingu á neyslu fíkniefna og viðurkenningu á réttindum samkynhneigðra.

En þrátt fyrir þetta frelsisandrúmsloft fór eitthvað að brotna. Á sjöunda áratugnum var hollenski hagkerfið í mikilli uppsveiflu. Atvinnuleysi var undir 2%. Landið var í örum vexti, útflutningi og nútímavæðingu, en það hafði ekki nægilega marga starfsmenn til að halda uppi vextinum. Það hafði ekki fólk til að vinna erfiðustu, endurteknustu og illa launuðu störf. Til að leysa þetta vandamál undirritaði ríkisstjórnin röð tvíhliða samninga við önnur lönd.

Þannig komu meira en 110.000 verkamenn frá Tyrklandi og Marokkó, auk annarra Evrópulanda. Á árunum eftir það, með fjölskyldusameiningu, jókst sú tala. Og árið 1980 bjuggu meira en 200.000 innflytjendur utan Evrópu í Hollandi, næstum eingöngu í stærstu borgunum. Hugtakið yfir þessa innflytjendur var skýrt. Þeir voru gestavinnumenn.

Hugmyndin var sú að þeir yrðu tímabundnir verkamenn sem kæmu í nokkur ár, spöruðu peninga og sneru aftur til heimalanda sinna. En með marokkósku og tyrknesku verkamennina gerðist það næstum aldrei. Flestir dvöldu þar ásamt fjölskyldum sínum, siðum, tungumáli og trúarbrögðum. Það sem kemur mest á óvart er að þegar þeir dvöldu þar hugsaði enginn í stjórninni um hvernig ætti að samþætta þá.

Það voru engar kröfur um að læra hollensku, engin stefna til að efla ríkisborgararétt eða sameiginleg gildi. Í nafni umburðarlyndis voru þeir hvattir til að varðveita menningarvenjur sínar óbreyttar, viðhalda trúarlegri sjálfsmynd sinni og mennta börn sín á móðurmáli sínu. Ríkið fjármagnaði arabísku- og tyrkneskunámskeið innan skólakerfisins og stuðlaði að svokallaðri óvirkri fjölmenningshyggju.

Þetta var eins og að búa saman en aðskildum. Það var gert ráð fyrir að langtíma sambúð væri næg til að skapa sjálfsprottna aðlögun. Í stuttu máli var hvers kyns aðlögun forðast vegna þess að í vitsmunalegu andrúmslofti þess tíma var það talið vera menningarleg nýlendustefna. Þannig bauð hollenska ríkið í fyrsta skipti í sögu sinni upp á opinskáa og umburðarlyndi án þess að krefjast aðlögunar í staðinn.

Þau hættu að vera opið samfélag með sameiginlegum viðmiðum. Innan þessa hugmyndafræðilega ramma voru innflytjendur settir í ákveðin hverfi í stórborgum landsins í gegnum almenningsíbúðakerfi. Og þar með tímanum fóru lokuð samfélög að myndast og urðu að sönnum samsíða samfélögum.

Heil hverfi urðu að erlendum einangrunum þar sem hollenska var ekki töluð og þar sem hlutfall marokkóskra eða tyrkneskra íbúa var yfir 80%. Börn gengu í skóla í samfélögum sínum á meðan foreldrar þeirra halda í þeirri von að snúa aftur einn daginn til heimalands síns, sem varð sífellt fjarlægari. En þau myndu aldrei snúa aftur. Og óafvitandi hætti landið að byggja upp samheldið

samfélag og byrjaði að byggja upp samfélag með aðskildum menningarheimum. Þótt þetta virtist ekki vandasamt í fyrstu.

Fyrsta kynslóðin sem kom frá Marokkó og Tyrklandi vann hörðum höndum, samþykkti skilyrðin og lenti ekki í vandræðum. Glæpatíðni var lægri en hjá innfæddum Hollendingum. Þau töluðu ekki tungumálið, en þau vissu að þau voru þarna til að byggja upp betri framtíð fyrir börnin sín. En þessi börn, þau sem fæddust eða ólust upp í Hollandi, ólust upp föst á milli tveggja heima.

Þau voru ekki að fullu samþætt hollensku samfélagi, en þau tilheyrðu ekki heldur menningu foreldra sinna að fullu. Þau ólust upp án skýrra róta, án tilfinningar um tilheyrslu og án skilgreinds sjóndeildarhrings. Og í þeirri millikynslóð, þeim sem komu sem börn eða fæddust í landinu, varð menningarleg sprunga sýnilegri, sprunga sem er enn til staðar í dag.

Í hverfum innflytjenda jókst brottfall úr skóla gríðarlega og kunnátta í hollensku er nánast engin. Þetta leiddi til mikils atvinnuleysis meðal ungs fólks, félagslegrar gremju og verulegrar aukningar á glæpastarfsemi. Meira en helmingur ungra karla af marokkóskum uppruna höfðu verið grunaðir um að minnsta kosti eitt brot þegar þeir urðu 23 ára.

Og sumar rannsóknir setja þá tölu á 65%. Hverfi eins og Balmer í Amsterdam, byggð á sjöunda og áttunda áratugnum sem hugsjónaleg nútímaverkefni, urðu að svæðum sem voru ósýnileg fyrir félagslega kerfið með mikilli skemmdarverkefni og glæpatíðni. Og viðbrögð menntakerfisins hjálpuðu ekki. Í stað þess að blandast saman aðskildist það enn frekar þegar svokölluðu svörtu skólarnir komu til sögunnar. Skólar þar sem meira en 50% nemenda eru af öðrum uppruna en vestrænum uppruna.

Á sumum svæðum eru grunnskólar þar sem meira en 90% nemenda koma frá innflytjendaheimilum. Í heilum hverfum koma moskur í stað kirkna, matvöruverslanir voru aðlagðar að íslömskum matarstöðlum og samfélagsvenjur voru langt frá veraldlegum og frjálslyndum stöðlum hollensks samfélags.

En það er ekki bara munur á tungumáli eða trúarbrögðum. Það er munur á menningarlegum gildum. Samkvæmt rannsókn frá árinu 2014 frá Félagsvísindamiðstöð Berlínar telja 65% múslima sem tóku þátt í könnun í Vestur-Evrópu, þar á meðal Hollandi, að trúarreglur íslams ættu að hafa forgang fram yfir lög þess lands þar sem þeir búa. Þó að 60% vilji ekki eiga samkynhneigða vini segjast 47% ekki geta treyst Gyðingum og 53% telja að Vesturlönd vilji eyðileggja íslam.

Þetta eru ekki minniháttar ágreiningsmál. Þetta eru djúpstætt ólíkar heimsmyndir og oft ósamrýmanlegar. Og þetta má sjá í sérstökum aðstæðum, almenningssundlaugum með kynjaskiptum opnunartíma, þrýstingi á stúlkur að bera slæður og kennurum sem standa frammi fyrir áskorunum um menningarlegt vald í eigin kennslustofum.

Í sumum hverfum verða trúarreglur að samsíða viðmiðum sem keppa við vald ríkisins vegna þess að þeir sem halda þeim uppi sjá sig sem hluta af samfélagi með eigin reglum, búa innan Hollands, en ekki endilega innan menningar þess. Og þessi menningarlegi sundrun olli einnig óstöðugleika í efnahagskerfi landsins.

Atvinnuleysi meðal fólks af marokkóskum eða tyrkneskum uppruna er meira en tvöfalt meira en hjá innfæddum hollenskum ríkisborgurum. Og meira en 40% marokkóskra heimila reiða sig að öllu leyti eða að hluta til á ríkisstyrki. Álagið á kerfið er gríðarlegt. Meiri útgjöld til menntunar, meira álag á heilbrigðiskerfið og meiri fjárfesting í almannaoðryggi.

Sumir vöruðu við því að ef þessi þróun heldur áfram gæti hollenska velferðarríkislíkanið orðið óviðráðanlegt á ákveðnum svæðum þar sem samfélag getur ekki haldið sér uppi ef verulegur hluti íbúa þess tekst ekki að aðlagast vinnumarkaðinum, en er samt háð kerfinu sem aðrir fjármagna. Ofan á allt þetta er raunverulegt undirliggjandi vandamál að áratugum saman vildi enginn sjá hvað var að gerast.

Líkanið virkaði svo lengi sem enginn véfengdi það. Efnahagslífið óx. Menningarelítan hélt siðferðilegu yfirvaldi sínu og vandræðahverfin voru utan radar ákvarðanatökumanna. Pólitísk samstaða var að forðast menningarleg átök. Mið- og hægriflokkar samþykktu þegjandi að halda innflytjendamálinu frá kosningabaráttu. Það ætti ekki að verða pólitískt tæki.

Það ætti ekki að póla landið. Og umfram allt ætti það ekki að kynda undir kynþáttafordómum. Fjölmennning var siðferðileg skylda og öll gagnrýni var túlkuð sem form umburðarleysis. Fjölmíðlar, í samræmi við siðferðislega samstöðu hans, forgangsraðuðu jákvæðum sögum um aðlögun, en áhyggjuefni um brottfall úr námi, atvinnuleysi ungmenna eða ofbeldi í aðskildum hverfum voru færð niður í neðanmálgreinar.

Fræðimenn sem vöruðu við skipulagsvandamálum voru vanvirtir. Opinberir embættismenn sem kölluðu eftir endurskoðun á innflytjendastefnu voru færðir yfir eða þaggaðir niður, og borgarar sem lýstu áhyggjum voru stimplaðir sem afturhaldssamir eða útlendingahatursfullir.

En ekki allir samþykktu þessa nýju siðferðisreglu. Árið 2002 braut Pim Fortune, félagsfræðingur sem varð stjórnámalaður, við þá frásögn og lagði til að vandamálið væri ekki innflytjendamál, heldur skortur á aðlögun og umfram allt synjun hollensks samfélags á að viðurkenna hana. Fortune var ekki hægrisinnaður öfgamaður. Hann var opinberlega samkynhneigður, verjandi veraldlegrar stefnu í velferðarríkinu.

En hann varaði við því að frjálslynd gildi væru í hættu og að pólitískt íslam væri ógn við jafnrétti kynjanna, tjáningarfrelsi og samheldni þjóðarinnar. Framboð hans óx sem óvænt fyrirbæri og með því hugmyndin um að kannski þyrfti landið að tala um það sem það hafði þagað um í áratugi.

En 6. maí 2002, 9 dögum fyrir kosningarnar, var Fortune myrtur af róttækum aðgerðasinni sem lýsti því yfir að hann hefði gert það til að vernda múslima. Þetta var fyrsta pólitíska morðið í Hollandi í meira en þrjár aldir og skýrasta merkið um að þögnin hafði ekki komið í veg fyrir ofbeldi, heldur kynt undir því.

Tveimur árum síðar kom annar atburður sem olli landinu miklum usla. Theo Van Gogh, kvikmyndagerðarmaður og dálkahöfundur, var myrtur í dagsbirtu af hollenskum íslamista af marokkóskum uppruna. Hann hafði leikstýrt stuttmynd sem gagnrýndi meðferð kvenna í íslömskum samhengi. Þaðan í frá settist óttinn að – varanlega!

Ekki bara ótti við öfgastefnu heldur ótti við að tala, rökræða og vera andófsfullur. Því í nýju menningarlegu rökfræðinni varð sá sem benti á vandamálið - vandamálið. Og þannig fæddist samfélag sem var lamað af eigin sjálfsmýnd. Sannfært um opinskáa stöðu sína, stolt af umburðarlyndi sínu, en vaknaði einn daginn í landi sem það þekkti ekki lengur. Þá var menningarbrotið ekki lengur jaðarmál. Það var ósýnileg miðja lífs landsins.

Það var til staðar í hverfunum, í skólunum og í uppsafnaðri gremju þeirra sem töldu að eitthvað hefði brotnað, en enginn gat talað um það. Þetta bil á milli þess sem lifað var og þess sem hægt var að segja, var það sem opnaði dyrnar að annars konar forystu. Forystu sem kom ekki með blæbrigðum eða dulnefni, né bauð upp á flóknar lausnir.

Þá kom [Geert Wilders] fram. Starfsstjórnmalamaður sem hafði gengið í gegnum Frjálslynda flokkinn en var pirraður yfir pólitískri réttmæti samstarfsmanna sinna stofnaði Frelsisflokkinn (PV) árið 2006. Og frá fyrsta degi var málið eitt - Íslam!

„Menning okkar, sem byggir á kristni, gyðingdómi og húmanisma, er betri en íslömsk menning. Og það er erfitt að segja en það er satt.“

Wilders talaði ekki um fjölmenningsrhyggju. Hann talaði um Íslam sem alræðishyggju dulbúna sem trúarbrögð. Hann kallaði eftir því að loka landamærum að múslimskum löndum, loka moskum, banna Kóraninn og lýsa Íslam ósamrýmanlega lýðræði. Íslam prédikar hatur, ýtir undir ofbeldi og er barbarískt og ofbeldisfullt að eðlisfari. Það vill að allir múslimar lúti. Það er ósamrýmanlegt frelsi eins og við þekkjum það.

Grimmilegar yfirlýsingar hans og árásargjarn stíll höfðu áhrif á samfélagið, því hann sagði það sem margir héldu, en enginn annar þorði að segja. Hann gaf jafnvel út stuttmyndina Fitna sem olli miklum alþjóðlegum deilum. Í henni fordæmdi hann það sem hann taldi tengslin milli íslams og ofbeldisfullra öfgahyggju með því að nota vers úr Kóraninum ásamt myndum af hryðjuverkaárásum.

Í fyrstu kosningunum árið 2006 vann PV Wilders níu sæti á þingi. Fjórum árum síðar, árið 2010, jókst flokkurinn í 24 sæti og varð þriðja stærsta stjórnflokkurinn í landinu, aðeins sjö sætum á eftir stjórnflokknum sem fékk flest atkvæði.

Hvorki frá þinginu, né frá opinberum umræðum né frá miðju samræðnanna. Með árunum þróaðist orðræða hans. Hann fór frá því að kalla eftir lokun moska yfir í að krefjast minni innflytjenda frá öðrum en vestrænum uppruna og útvíkkaði umræðuefni sitt til öryggis og efnahagsmála. Kjósendur hans voru ekki endilega sammála öllum tillögum hans.

Þeir voru einfaldlega orðnir leiðir á stofnanapögn. Og kjósendur með hans æsilegu ummæli létu að minnsta kosti ekki eins og allt væri í lagi. Persóna hans óx samhliða félagslegri óánægju. Og því meira sem þeir reyndu að þagga niður í honum, því meira óx hann. Hann var útilokaður frá þingsamningum, dæmdur fyrir að hvetja til haturs, varð fyrir morðtilraunum og hótunum og býr enn þann dag í dag undir stöðugri lögregluvernd.

En málflutningur hans er ekki lengur jaðarsettur. Hann er hluti af miðju umræðunnar.

Samkvæmt skýrslu frá Hollands-stofnuninni fyrir félagsvísindi sem birt var í september 2024 eru innflytjendur og aðlögun helsta félagslega málið fyrir 37% borgara. Rannsóknir frá Brookings-stofnuninni árið 2017 sýndu að **45% Hollendinga töldu íslam ósamrýmanlegt vestrænum gildum.**

Þetta eru tölur sem endurspegla djúpa óánægju í stórum hluta samfélagsins. Því á meðan hefðbundnir stjórnmálamenn töluðu um fjölbreytileika sem auð, upplifðu margir borgarar það sem **tap á sjálfsmynd og heilbrigðri skynsemi.** Byggingameistarar gerðu ekkert annað en að safna þessum tilfinningum saman og breyta þeim í pólitískan vettvang sem hafði áhrif á þann hluta landsins sem fann sig ekki heyra af hefðbundnum flokkum og sá hvernig hverfi þeirra voru að breytast án þess að nokkur ræddi það.

Í almennum kosningum árið 2023 vann PV fjórðung sæta og varð flokkurinn með mesta fulltrúa í fulltrúadeildinni. Og þótt Wilders væri ekki forsætisráðherra tókst flokki hans að mynda samsteypustjórn og ráða ríkjum á löggjafarþinginu. En í júní 2025 dró Wilders flokk sinn úr stjórnarsamsteypunni í deilum um innflytjenda- og hælisstefnu, sem leiddi til afsagnar forsætisráðherrans, Dick Schoof, og falls ríkisstjórnarinnar.

Uppgangur byggingarmeistara sem stjórnmálaleiðtoga var afleiðing kerfis sem kaus þögn og frestaði átökunum. En í dag er ekki lengur hægt að fresta átökunum. Og spurningin er þegar óhjákvæmileg. Getur samfélag lifað af án sameiginlegrar sjálfsmyndar?

Án þess að deila tungumáli, sögu eða sameiginlegri framtíðarsýn? Í aldaraðir var Holland söguleg undantekning. Þjóð sem tókst að opna sig fyrir heiminum án þess að missa samheldni sína og vissi hvernig ætti að taka á móti hinum ólíku án þess að hætta að vera hún sjálf. Samfélag byggt á umburðarlyndi en innan sameiginlegs ramma. Það var brothætt en raunverulegt jafnvægi.

Í dag er þetta jafnvægi rofið. Umburðarlyndi er enn til staðar en samheldnin hefur glatast. Það er engin samþætting, engin sameiginleg sjálfsmynd. Það sem er til staðar eru aðskilin samfélög, hvert með sín eigin gildi og reglur. Og það versta er að á milli þeirra eru færri brýr sem tengja þau saman. Þess vegna er spurningin sem Holland stendur frammi fyrir í dag ekki hvort það ætti að vera opnara eða strangara eða hvort það ætti að loka landamærum sínum eða endurbæta fólksflutningalíkan sitt.

Hin raunverulega spurning er hvort það sé enn mögulegt að endurbyggja sameiginlega heilbrigða skynsemi handan mismunarins. Því opið samfélag getur aðeins haldið sér við ef það er eitthvað sem allir deila. Og þegar það er horfið, þegar orðið „við“ missir merkingu sína, hættir samfélag að vera samfélag og verður eitthvað annað. Þetta er rými þar sem allir búa saman, en enginn finnst lengur vera hluti af sama hlutnum.

Það sem gerist á komandi árum mun leiða í ljós hvort Holland er sannarlega undantekning eða hvort það var bara brothætt jafnvægi sem tíminn gat ekki viðhaldið. Þetta er allt og sumt fyrir myndband dagsins. Ef þér líkaði það, ekki gleyma að horfa